

NEGUSTORI ȘI SLUJBAȘI OTOMANI LA CÂMPULUNG ÎN SECOLELE XVI-XVIII

CLAUDIU NEAGOE*
VALENTIN I. MOCANU**

Încă din secolul al XV-lea, Câmpulungul a fost unul din cele mai importante centre economice și comerciale ale Țării Românești¹. De-a lungul Evului Mediu, Câmpulungul a avut un statut aparte, de „oraș” sau „târg” domnesc cu privilegii, constând în scutiri și drept de autoadministrare².

Aflat la întretăierea unor importante drumuri comerciale, Câmpulungul a fost și un însemnat centru comercial³, aici organizându-se în fiecare an vestitul „zbor de la Sfântul Ilie”, unul din cele mai importante târguri ale Țării Românești⁴ și poate chiar cel mai însemnat târg din Sud-Estul Europei⁵.

O dată cu instaurarea „păcii otomane” (pax Ottomanica) în Sud-Estul Europei⁶ și cu transformarea Mării Negre într-un „lac turcesc”⁷, la sfârșitul secolului al XV-lea și prima jumătate a secolului al XVI-lea, Țara Românească și implicit centrele sale economice și comerciale au fost acaparate, tot mai mult, de „economia-univers otomană”⁸.

Poarta Otomană și-a subordonat, în veacul al XVI-lea, din punct de vedere economic și politic, principatul românesc dintre Carpați și Dunăre⁹. Acum, comerțul

* Universitatea din Pitești.

** Câmpulung Muscel.

¹ Vezi Ion Hurdubețiu, Flaminio Mârțu, *Câmpulungul-Muscel medieval*, în „Studii și articole de istorie”, XI, 1968, p. 33-34.

² Vezi Ștefan Trâmbaciu, Gheorghe Pârnuță, *Pânza (Ocolnica) cu vechile privilegii ale orașului Câmpulung Muscel, 1215-1747*, Pitești, 1995.

³ Nicolae Iorga, *Negoțul în trecutul românesc*, în Idem, *Opere complete*, ediție de Georgeta Penelea, București, 1982, p. 71.

⁴ Lia Lehr, *Comerțul Țării Românești și Moldovei în a doua jumătate a secolului XVI și prima jumătate a secolului XVII*, în „Studii și materiale de istorie medie”, IV, 1960, p. 242.

⁵ Neagoe Claudiu, *Noi aspecte referitoare la „zborul de la Sfântul Ilie” din Câmpulung-Muscel (sec. XVII-VIII)*, în „Argesis. Studii și comunicări”, Seria istorie, XI, Pitești, 2002, p. 225, nota 4.

⁶ Norman Davies, *Europe: a history*, HarperPerennial, New York, 1998, p. 559-560.

⁷ Gheorghe I. Brătianu, *Marea Neagră*, vol. II, București, 1988, p. 290.

⁸ Claudiu Neagoe, Marius Păduraru, *Țara Românească între „economia-univers otomană” și „economia-univers europeană” (sec. XIV-XVI)*, Comunicare susținută la Sesiunea anuală de comunicări științifice „Cosintze și etnosintze carpatine”, ediția a XXXII-a, Muzeul Județean Argeș, Pitești, 2 noiembrie 2001.

⁹ Ionuț Vasiliu, *Valahia în sistemul otoman de supraveghere (secolul XVI)*, în „Analele Cercului de Istorie „Gheorghe I. Brătianu””, III-V (2000-2002), Câmpulung Muscel, 2002, p. 31-32.

Țării Românești, acaparat de către supușii otomani¹⁰, a devenit unul dirijat spre Constantinopol și marile centre balcanice¹¹: grânele, sarea, miera și ceara, caii, vitele și oile Țării Românești au luat calea Stanbulului, prin intermediul negustorilor otomani, cunoscuți, în genere, sub numele de „gelepi”¹². Acești negustori otomani veneau, în Câmpulung și-n împrejurimi, în special după laptele, cașcavalul și untul de la Rucăr, drept exemplu cei doi negustori turci, menționați în 1671, Mehmet și Sali¹³. Alții erau cămătari, asemeni lui Ahmet, menționat, în 1763, tot la Rucăr¹⁴ sau gelepi, asemeni lui State Resul, menționat la începutul secolului al XIX-lea¹⁵.

De cele mai multe ori, însă, negustorii turci făceau abuzuri, cumpărând produse la prețuri fixate de ei¹⁶ sau luând cu forța și producând astfel nemulțumiri în rândul autohtonilor și a altor negustori. Pentru oprirea acestor abuzuri a fost nevoie, de cele mai multe ori, de intervenția puterii centrale sau a autorităților otomane.

În 1516, din cauza abuzurilor și a neînțelegerilor cu localnicii, negustorii turci au fost alungați de la Câmpulung, din porunca lui Neagoe Basarab¹⁷. Ei au revenit, însă, și e de presupus că în număr mare, în timpul scurtei stăpâniri în Țara Românească a lui Mehmet Bey de Nicopole (1522)¹⁸.

Abuzurile negustorilor turcilor, aflați în cuprinsul Țării Românești, s-au înmulțit în a doua jumătate a secolului al XVI-lea. Împotriva lor se plânga, în 1572, la Înalta Poartă, Alexandru al II-lea Mircea¹⁹. La 12 august 1577, sultanul Murad al III-lea porunca lui Mihnea al II-lea să permită a cumpăra oi din Țara Românească, la prețul curent, numai acelor gelepi deținători de „porunci ilustre”. Cei care urmăreau să cumpere la prețuri mai mici sau să ia cu forța, fără să plătească, trebuiau să fie prinzi de domn și să fie trimiși sub pază la Înalta Poartă²⁰. Situația s-a agravat și mai mult spre sfârșitul secolului al XVI-lea, când, sub domnia lui Alexandru cel Rău (1592-1593), nu

¹⁰ Franco Sivori, *Populația, caracterizarea et. Îmbrăcămintea, produsele pe care le exportă, felul de trai și religia. Starea de dezarmare față de turci, în Călători străini despre Țările Române*, vol. III, îngrijit de Maria Holban, M. M. Alexandrescu-Bulgaru, Paul Cernovodeanu, București, 1971, p. 17.

¹¹ Dinu C. Giurescu, *Relațiile economice ale Țării Românești cu Țările Peninsulei Balcanice din secolul al XV-lea până la mijlocul secolului al XVI-lea*, în „Romanoslavica”, Seria istorie, XI, 1965, p. 182.

¹² *Instituții feudale din Țările Române. Dicționar*, coordonatori: Ovid Sachelarie și Nicolae Stoiciu, București, 1988, p. 206.

¹³ Gheorghe Pârnuță, *Documente rucărene*, în „Studii și comunicări”, II, Câmpulung Muscel, 1982, p. 101.

¹⁴ Gheorghe Pârnuță, Ștefan Trâmbaciu, *Obștea de Rucăr de la starea de devălmășie la împărțirea pe cete și părți*, în „Studii și comunicări”, IV, Câmpulung Muscel, 1987, p. 106.

¹⁵ Potrivit poruncii lui Alexandru Șușu, domn al Moldovei și caimacam al Țării Românești, din 22 iulie 1800, acesta trebuia să cumpere de la locuitorii județului Muscel oi pentru nevoile Țarigradului: Spiridon Cristea, Veronica Vasilescu, *Documente domnești din colecția Muzeului Județean Argeș*, în „Studii și comunicări”, III, Câmpulung Muscel, 1984, nr. 12, p. 39.

¹⁶ Lia Lehr, *Comerțul Țării Românești și Moldovei ...*, în loc. cit., p. 244.

¹⁷ Grigore Tocilescu, *534 documente slavo-române din Țara Românească și Moldova privitoare la legăturile cu Ardealul, 1346-1603*, București, 1931, p. 253-254.

¹⁸ Potrivit unei cronici interne, acesta „au pus oametul lui subași pre la toate orașele”: *Istoria Țării Românești, 1290-1690. Letopisețul Cantacuzinesc*, ediție îngrijită de C. Grecescu și D. Simonescu, București, 1960, p. 44. Vezi pe larg despre acest personaj la Claudiu Neagoe, *Prima încercare de transformare în pașalâc a Țării Românești: episodul Mehmed Bey (1522)*, în „Danubius”, XXII, Galați, 2004, p. 25-32.

¹⁹ Lia Lehr, *Comerțul Țării Românești și Moldovei ...*, în loc. cit., p. 244.

²⁰ Mustafa A. Mehmed, *Documente turcești privind istoria României*, vol. I, 1455-1774, București, 1976, nr. 136, p. 129.

Început turcii „a coprinde Țara Românească și a-și face lăcașuri și meceturi”²¹.

Câmpulungul revine în atenția noastră cu episodul petrecut în anul 1670, când Antonie Vodă din Popești (1669-1672), luând cunoștință de jalba orașenilor câmpulungeni, pentru abuzurile turcilor care veneau la „târgul” sau „zborul de la Sfântul Ilie”, porunca unui „beșleagă” să meargă degrabă la Câmpulung pentru a face ordine²².

Alte abuzuri ale supușilor otomani, în cuprinsul Țării Românești, sunt înregistrate la începutul veacului al XVIII-lea. Potrivit cronicii lui Radu Greceanu, așa numiții „lazi”, negustori turci din raiaua Brăilei²³, „să prea semețise și să îndărjise și lăcea multe răutăți în feară și pren târguri multe zulumuri și nebunii”²⁴. Pentru a-i opri, Constantin Brâncoveanu (1688-1714) a făcut „jalbă” către marele vizir. Acesta a dat voie domnului ca „să fie volnic să-i pedepsească cu moarte”²⁵ pe acei negustori (lazi). Mai mult, el a trimis în Țara Românească un „ceauș de ieniceri” cu firman ca „să-i scoată din țară pre aceia carii vor fi făcând blestemății și supărări săracilor”²⁶. Slujbașul turc i-a pedepsit cum se cuvine pe acei „lazi nebuni”, punând asfel capăt „zorbalelor”, făcute de ei prin târgurile Țării Românești²⁷.

Înainte de deschiderea „bâlcii” de la Câmpulung, mai precis la 29 iunie 1715, domnul Țării Românești, Ștefan Cantacuzino (1714-1716), a trimis aici pe Hussein-aga, în calitate de „beșleagă”, pentru a preveni alte „gâlcevi și zorbalăcuri” și pentru a-i pedepsi pe acei turci care ar fi vrut să facă „gâlcevi și nebunii”²⁸. Astfel de situații au fost frecvente în veacul al XVIII-lea. Iată de ce, străinilor li s-a interzis, prin hotărârea din 1779, al lui Alexandru Ipsilanti, să deschidă prăvălii²⁹ sau să achiziționeze case și moșii în cuprinsul Țării Românești³⁰.

Orașul Câmpulung s-a bucurat, în veacul al XVIII-lea, de o atenție deosebită din partea autorităților otomane. O dovadă, în acest sens, o constituie porunca sultanului Mahmud I, din 24 iunie-3 iulie 1732, către ceaușul Hüseyin, numit „zabit”³¹ în „larmarocul” de la Câmpulung, organizat aici în fiecare an³². Rolul acestuia era de „a-i ține din scurt pe indivizii și inșii de joasă speță care, ajungând acolo, sub pretextul negoțului, nu stau la locul lor, astfel încât nimeni să nu încalce și să nu atingă mărfurile și onoarea neguțătorilor și negustorilor și altor robi ai lui Allah care, venind din cele

²¹ Radu Popescu, *Istoria domnilor Țării Românești*, ediție de C. Grecescu, București, 1963, p. 68-69.

²² Gheorghe Pârnuță, Ștefan Trămbaciu, *Documente și inscripții privind istoria orașului Câmpulung-Muscel*, vol. I, 1215-1699, București, 1999, nr. 129, p. 290.

²³ *Instituții feudale ...*, p. 271.

²⁴ Radu Greceanu logofătul, *Istoria domniei lui Constantin Basarab Brâncoveanu Voievod (1688-1714)*, ediție îngrijită de Aurora Ilieș, București, 1970, p. 194.

²⁵ *Ibidem*.

²⁶ *Ibidem*, p. 195.

²⁷ *Ibidem*.

²⁸ Dinu C. Giurescu, *Analele lui Ștefan Cantacuzino. Condica de porunci a visteriei lui Constantin Brâncoveanu*, în „Studii și materiale de istorie medie”, V, 1962, nr. 67, p. 412.

²⁹ Nicolae Iorga, *Studii și documente cu privire la istoria românilor*, I-II, București, 1900, nr. LXXXV, p. 312-313.

³⁰ *Istoria românilor*, vol. VI, *Românii între Europa clasică și Europa luminilor (1711-1821)*, coordonator Emil Cernovodeanu, redactori responsabili Camil Mureșan și Ștefan Ștefănescu, București, 2002, p. 238.

³¹ Aici cu sensul de ispravnic.

³² Valeriu Veliman, *Relațiile româno-otomane (1711-1821). Documente turcești*, București, 1984, nr. 71, p. 302.

patru părți, se adună în iarmarocul amintit³³. Iată deci, și un caz în care supușii otomani nu sunt agresori, ci agresați.

Din cauza „răutății turcilor”, bâlciul de la Câmpulung a fost închis în 1737, din porunca lui Constantin Mavrocordat³⁴. Așa cum se arată într-un „pomelnic” al mănăstirii Negru Vodă, în acel an oștile turcești, conduse de Murtaza pașa, au venit la Câmpulung și „au scos pe nemți dintr-acest oraș și au dat foc atâta sfintei mănăstiri, cât și orașului, de au ars cu mare groază”. Din porunca turcilor, Constantin-vodă Mavrocordat a fost nevoit să-și trimită slujitorii ca să distrugă „zidurile mănăstirii”³⁵. Apoi, din cauza ruinării orașului de pe urma incursiunilor și a exceselor turcilor³⁶, domnul le-a retras câmpulungenilor dreptul de a mai organiza „târgul” anual³⁷.

Pentru unii călători străini din veacul al XVIII-lea, teritoriul Țării Românești era „pământ turcesc”³⁸. În 1740, doi meșteșugari germani de confesiune reformată (evangelică), Andreas Jäschke și Zacharias Hirschel, intrau în principatul Țării Românești. La primul post, numit „post turcesc”, probabil la Rucăr, ei au fost cercetați cu mare strășnicie „de un căpitan turc”³⁹. După ce au staționat la Câmpulung, cei doi călători au pornit mai departe, spre București, fiind însoțiți de un „stegar de ieniceri”⁴⁰.

Chiar dacă Poarta trimitea uneori câte un slujbaş pentru a-i ține în frâu pe acei supuși otomani care se dedau la fărâdelegi în Țara Românească, nu însemna că drepturile domnului erau lezate. Drept dovadă, sultanul întărise, la 16-25 septembrie 1756, „vechea regulă și uzanță a principatului ca voievodul Țării Românești să desemneze, dintre beșliii aflați în slujba sa, câte un locțiitor al agăi beșliilor, în târgurile și în împrejurimile lor”⁴¹. Pedepsirea turcilor „răufăcători și apăsători și necinstiți” era lăsată în seama „agăi de beșlii”⁴².

Către sfârșitul secolului al XVIII-lea, importanța orașului Câmpulung s-a diminuat simțitor, cel puțin pentru autoritățile otomane, aceasta și datorită „răzmiriței” din anii 1788-1790⁴³. Războiul, foametea și ciuma au dus la decăderea acestui oraș⁴⁴.

³³ *Ibidem*.

³⁴ Gheorghe Pănuță, Ștefan Trâmbaciu, *op. cit.*, vol. II (1700-1799), nr. 91 și 93, p. 180 și 182. Vezi și articolul referitor la situația orașului Câmpulung în această perioadă, al lui Claudiu Neagoe, *Câmpulung 1737*, în „Argesis. Studii și comunicări”, Seria istorie, X, Pitești, 2001, p. 181-183.

³⁵ Spiridon Cristoce, *Pomelnicul mănăstirii Negru Vodă din Câmpulung Muscel*, în „Glasul Bisericii” XLVI, 1987, nr. 3, p. 60-61.

³⁶ Un alt caz de abuz este înregistrat la Câmpulung, la 9 martie 1739. La această dată, Constantin Mavrocordat cerea lui Sava căpitanul de Muscel să nu îngăduie unui negustor turc „a-l face supărare fără judecată” egumenului Vasile Geabelea de la mănăstirea Negru Vodă din Câmpulung „pentru niște catunșii ce le-au luat cântanele” în cursul războiului; Nicolae Iorga, *op. cit.*, nr. LVII, p. 297.

³⁷ George Georgescu, *Câmpulung-Muscel în Cronica franciscanilor de la 1764*, în „Argesis. Studii și comunicări”, Seria istorie, IX, Pitești, 2000, p. 254.

³⁸ *Călători străini despre Țările Române*, vol. IX, București, 1997, p. 249.

³⁹ *Ibidem*, p. 250.

⁴⁰ *Ibidem*.

⁴¹ Valeriu Veliman, *op. cit.*, nr. 130, p. 343-344.

⁴² *Ibidem*, p. 344.

⁴³ Claudiu Neagoe, *Orașul Câmpulung în timpul „răzmiriței” din anii 1788-1790*, în „Revista de istorie a Muscelului. Studii și comunicări”, VI, Câmpulung Muscel, București, 2001, p. 91-95.

⁴⁴ Idem, *Evoluția demografică a orașului Câmpulung-Muscel (secolele XIV-XVIII)*, în „Argesis. Studii și comunicări”, Seria istorie, XIII, Pitești, 2004, p. 209-211.

OTTOMAN MERCHANTS AND GOVERNMENT OFFICIALS IN CÂMPULUNG (THE 17TH AND 18TH CENTURIES)

Abstract

Beginning with the 16th century, the city of Câmpulung arouse the interest of the Ottoman Merchants and government officials because of its geo-strategical importance and, mainly, because of its commercial importance.

A big number of merchants working for the Ottoman Empire were participating every year to a famous market which was taking place to Câmpulung in July, many times near the holyday of Saint Elijah.

Many times the Ottoman Merchants got accustomed to abuses and plunders, the Princes of the Romanian Countries being obliged to intervene and to punish them, but with the agreement of the Ottoman authorities.

Following the devastation caused by the wars of the 18th century, Câmpulung started to decay economically and commercially, and the interest of the Ottoman Merchants and government officials diminished considerably.